

Jaargang 8

JUBILEUMNUMMER 10 JAAR STIEL

Nummer 3

STIELZ

**Stiel tussen markt en idealisme:
een terugblik**

Column burgemeester Goekoop

Kalendarium 10 jaar Stiel

Index 8 jaar STIELZ

COLOFON

Stielz Jaargang 8 Nummer 3

Stielzaken is een uitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel), Hogewoerd 125 2311 HK Leiden, tel. 071 - 5125877. Een jaarabonnement kost minimaal fl. 20,- voor vier nummers. Het verschuldigde bedrag kan worden overgemaakt op bankrekening 33.55.36.018 of girorekening 10.39.391. Donateurs van Stiel ontvangen het blad gratis. Nieuwe donateurs kunnen zich voor minimaal fl. 27,50 per jaar aanmelden bij het secretariaat.

Redactie

Eric Jan Weterings, Palestrinastraat 13-hs, 1071 LC Amsterdam, tel. 020 - 6648296

Foto's: Niek Bavelaar, Hugo de Grootstraat 28, 2311 XK Leiden, tel. 071 - 5149863 of 071 - 5275001

Vormgeving: Sophie Verburch, Palestrinastraat 13-hs, 1071 LC Amsterdam
Distributie: K. Ravensbergen, Snippenhoek 4 2317 WX Leiden, tel. 071 - 5212605

Druk binnenwerk: Huisdrukkerij Rijksuniversiteit Leiden.

Druk omslag: Albani Drukkers bv, Den Haag

E-mail Stielz: sooph@pi.net.

Bestuur

Ing. H.J. Budel, Buizerderf 25, 2251 MS Voorschoten, tel. 071 - 5619659 (voorzitter).

J.J. Gijsman, Hogewoerd 125, 2311 HK Leiden, tel. 071 - 5125877 (secretaris)
G. Barentsen, Maastrichtsestraat 88, 2587 XH Den Haag, tel. 070 - 3553729 (penningmeester)

Drs. E. van Beijnen-Wentink, Van Oldenbarnevelplantsoen 21, 2253 WV Voorschoten, tel. 071-5768561

W. Burgers, Meeuwenlaan 12, 2211 KP Noordwijkerhout, tel. 0252 - 373481 (voorzitter taakgroep selectie)

Dr. T. Dijs, Loevestein 41, 2352 KP Leiderdorp, tel. 071 - 5891038

Mr. D.E. Krantz, Rijn- en Schiekade 15, 2311 AK Leiden, tel. 071 - 5132935
E. Smidt-Adank, Constantijn Huygenslaan 51, 2332 TS Leiden, tel. 071 - 5769454 (tweede secretaris)

Drs. H.D. Tjalsma, Marelaan 55, 2341 LC Oegstgeest, tel. 071 - 5154470 (vice-voorzitter)

Stiel-vertegenwoordigers

Ing. H.J. Budel in het bestuur van de Stichting Levend Ambacht Leiden (Stal)
Dr. T. Dijs in de correspondenten-vergadering van de Vereniging Oud Leiden (Vol) en in het bestuur van de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland (Fien)
J.J. Gijsman in het bestuur van Stichting Molen de Heesterboom en in het Comité open Monumentendag Leiden.

Dit nummer van Stielz is een speciale editie ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden. De verschillende activiteiten ter gelegenheid van dit tweede lustrum worden georganiseerd door een commissie die bestaat uit de volgende personen: P. de Baar, L. Barendrecht, E. van Beijnen-Wentink, H. J. Budel, W. Burgers, J.J. Gijsman en E.J. Weterings.

Foto omslag:

De twijnerij van de Fa. J.J. Krantz & Zoon, omstreeks 1900. Twijnen is het ineendraaien van twee of meer enkelvoudige garens tot twee- respectievelijk meer-voudige garens. De laken- en wollenstoffenfabriek van J.J. Krantz & Zoon was van 1818 tot en met 1977 gevestigd op de Oude Singel in Leiden.

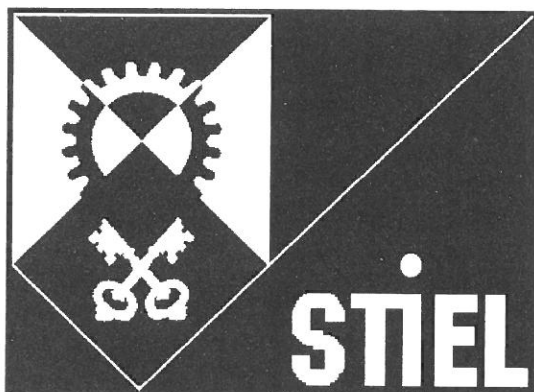
Foto: Gemeente-archief Leiden

REDACTIONEEL

Een chique kft siert dit 'bewaarnummer' van Stielz. De Stichting bestaat tien jaar en dat is reden om eens uitgebreid terug te blikken en te inventariseren. NRC-journalist Koos Metselaar sprak met twee oprichters en voorzitter Henk Budel maakt - kort en bondig - de balans op van de afgelopen tien jaar. Verder een introductie van het aangepaste logo, dat duidelijk moet maken dat Stiel haar werkterrein niet langer beperkt tot de stad Leiden, maar sinds enige tijd ook actief is in de Rijn- en Bollenstreek.

De enige 'reguliere' bijdrage komt van de Leidse burge-meester Goekoop, die zijn visie geeft op het complex waar veel mensen Stiel zo langzamerhand - al dan niet ten onrechte - mee identificeren: Meelfabriek De Sleutels. De rest van dit nummer laat zich lezen als een catalogus van tien jaar Stiel. In een kalendarium worden kort de voornaamste wetenswaardigheden op een rij gezet, waarna een lijst volgt van door de stichting uitgebrachte publicaties. Tenslotte wordt een groot deel van dit blad in beslag genomen door een index, die werd samengesteld door Stiel-medewerker Fred Mugge. In dit overzicht zijn (vrijwel) alle artikelen die sinds dit blad in 1990 voor het eerst verscheen, zowel op onderwerp als op auteur gerubriceerd. Ook de artikelen die in de voorloper Wielz zijn verschenen, zijn in dit overzicht opgenomen.

Eric Jan Weterings

INHOUD

Terugblik voorzitter	3
Nieuw logo voor Stiel	3
Stiel tien jaar tussen markt en idealisme	4
Gastkolommen: C.H. Goekoop	7
Kalendarium tien jaar Stiel	8-10
Stiel-publicaties 1987-1997	10
Index artikelen Wielz/Stielz 1990-1997	11-21
Index auteurs Wielz/Stielz 1990-1997	22-23

VOORWOORD VOORZITTER

Tien jaar geleden zaten Daan Krantz, Heiko Tjalsma en ik bij de notaris om Stiel op te richten. We zijn inmiddels tientallen lezingen, drie-en-dertig nummers van Stielz, acht tentoonstellingen en zes publicaties (alles en alles meegeteld), een hoge stapel rapporten van de Taakgroep Selectie en veel acties verder.

Heeft het in de praktijk veel uitgemaakt?

Nou, om maar eens een greep te doen. De gevel van broodfabriek Vooruit aan de Korevaarstraat is niet afgebroken en staat er mooi bij. De gemeentelijke lijst met industriële monumenten is flink wat langer geworden. In de pas verschenen Leidse Monumentengids staan prominent de monumenten van bedrijf en techniek. Er is een nieuwe afdeling industrieel erfgoed in de Lakenhal gekomen en de Leidse gemeenteraad komt in touw om de Meelfabriek te redden.

Zo'n stichting maakt dus wel indruk?

Ja, dat wil zeggen, in elk geval is niet te bewijzen dat dat zonder Stiel ook allemaal gebeurd zou zijn, maar pas op. Voordat Stiel er was stonden er al industriële monumenten op de gemeentelijke monumentenlijst, bijvoorbeeld distilleerderij Harteveldt aan de Langegracht en zonder dat Stiel er een vinger naar uitstak, kreeg dekenfabriek Van Wijk een keurige herbestemming. Wat de stichting deed, is iets kneden dat al aan het rijpen was. Tien of twintig jaar eerder hadden we waarschijnlijk geen krasje in de, vooruit dan maar, monumentale Leidse boter kunnen fietsen.

Henk Budel

Henk Budel toont bij de viering van het eerste lustrum in het gemeentearchief een zojuist verworven aanwinst: de eerste steen van de Leidse groentenveiling, gelegd op 31 december 1929.

Het veilingcomplex is in het begin van de jaren negentig gesloopt.

Foto Niek Bavelaar

NIEUW LOGO VOOR STIEL

Bij het eerste lustrum, in 1992, werd het logo van Stiel geïntroduceerd. Het tweede lustrum bleek een goede aanleiding te zijn om het beeldmerk van de stichting te vernieuwen. Op de pagina links ziet u het resultaat van de ingreep. Ontwerpster Els Reiniers (die ook voor het eerste logo tekende) was uit op een nog grotere herkenbaarheid en knoopte aan bij de bekendheid van Stiel als afkorting. Zo kreeg 'Stiel' een eigen plaats en een fors lettertype, dat heel toepasselijk Machine heet. Het puntje op de i van Stiel is kenmerkend voor onze inzet als het om het industriële verleden gaat.

De bekende elementen van het bestaande logo bleven gehandhaafd: het schildje van monumentenzorg gecombineerd met een tandwiel als embleem voor de bescherming van monumenten van bedrijf en techniek. De Leidse sleutels staan voor Leiden als zetel van de stichting.

In het nieuwe logo zet de begrenzendende diagonaal zich buiten het schildje voort. Dat bedoelt te laten zien dat de stichting zich niet tot het Leidse beperkt, maar ook in de omgeving bezig is: Leiden en regio, een tweeluik.

Het vernieuwde logo komt ook op briefpapier en ander drukwerk van de stichting. Als er sprake is van kleur zal dat, zoals bij de introductie van het eerste logo is bepaald, zoveel mogelijk blauw zijn. Machine is een beperkt lettertype (alleen hoofdletters) en zal daarom alleen op het logo te vinden zijn. Het lettertype Times houdt de voorkeur in de huisstijl van Stiel.

Henk Budel

STIEL TIEN JAAR TUSSEN MARKT EN IDEALISME: EEN TERUGBLIK

De belangstelling voor het Leidse industriële erfgoed kwam in het begin van de jaren tachtig aarzelend op gang, toen de vakgroep geschiedenis van de Rijksuniversiteit er een eerste bescheiden onderzoek aan wijdde. Enige jaren later ontstond Wiel, de Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden, die een eerste inventarisatie begon van monumenten van bedrijf en techniek. Op 27 mei 1987 werd op initiatief van Henk Budel en Heiko Tjalsma Stiel opgericht. De Leidse journalist Koos Metselaar, oud-hoofdredacteur van het Leidsch Dagblad en tegenwoordig werkzaam bij NRC Handelsblad, blikt terug met de twee oprichters.

Tijdens een vakantie in Engeland ontdekte Henk Budel, thans 'bedrijfskundige in ruste', de bijzondere monumenten van industrie en bedrijf die daar nog in groten getale te vinden zijn. Daartoe op het spoor gezet door een gidsje over industrieel erfgoed, besloot hij toen zijn vakantieplannen, 'met bezoeken aan kerken en kathedralen', radicaal te wijzigen. In de bakermat van de industriële revolutie viel de latere voorzitter van Stiel vervolgens van de ene verbazing in de andere. Zo vele jaren later spreekt Budel nog met aanstekelijk enthousiasme over die ontdekking. Omdat hij daar nu de tijd voor heeft, is hij kunstgeschiedenis gaan studeren aan de Rijksuniversiteit Leiden. Terugblikkend op tien jaar Stiel ziet de voorzitter als belangrijkste wapenfeit 'de bewustwording'. "Het belang van het industrieel erfgoed wordt erkend." In het begin

keek de gemeente Leiden bijvoorbeeld nog raar op van die particulieren die zich zomaar richtten tot de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Maar die afwachtende houding veranderde snel. Budel: "De gemeente heeft ons opgezocht en stak een hand naar ons uit." Behoud van het industrieel erfgoed was aanvankelijk nog een gat in de markt, maar dat doel van Stiel is inmiddels geaccepteerd. Budel constateert zelfs 'een zekere vanzelfsprekendheid'.

De historicus Heiko Tjalsma, vice-voorzitter van Stiel, hield zich al beroepshalve bezig met de sociaal-economische geschiedenis van de stad Leiden, maar hij vond het extra interessant om 'ook op een andere manier dan alleen wetenschappelijk' met de geschiedenis van de stad bezig te zijn. Toen hij op uitnodiging van Budel betrokken raakte bij Stiel, beseftte hij alras 'dat het merendeel al gesloopt was'. Het werk dat Stiel verricht, is op het eerste gezicht misschien niet zo zichtbaar, aldus Budel, die daarbij meteen een uitzondering maakt voor de actie om de Meelfabriek te behouden. "Maar door onze aanpak zijn tal van objecten nu beschermd. Die staan nu op de gemeentelijke monumentenlijst. Daar zijn geen acties meer voor nodig. Wel is het zaak goed op te letten op het onderhoud."

Een grote teleurstelling voor de oprichters van Stiel is de sloop geweest van Parmentier aan de Lammermarkt. Op grond van kunsthistorische en architectuurhistorische redenen was dit complex al in 1970 op een lijst van te beschermen monumenten gezet door prof. Terwen, hoogleraar architectuurgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden. Ondanks heftig verzet van Stiel, tot aan de Raad van State toe, ging Parmentier tegen de vlakte, onder andere ten behoeve van de nieuwbouw van een grote danstent.

Mede dankzij Stiel werd de voormalige coöperatieve broodbakkerij 'Vooruit' aan de Korevaarstraat gered van de slopershamer.
Foto: Niek Bavelaar

De voormalige textielfabriek 'Parmentier' aan de Langegracht werd in 1993 gesloopt.

Foto: Niek Bavelaar

Maar er zijn ook successen te melden, zoals het behoud van Scheltema aan de Oude Singel. Budel: "Dat is nu beschermd, evenals de steeg ernaast, de Marktsteeg. Daar kun je nog een stukje industriële landschap uit de 19e eeuw terugvinden. Wie een film over die tijd wil maken, kan daar terecht voor het passende decor."

Een groot deel van het enorme complex van deze voormalige dekenfabriek heeft nog geen bestemming. Uit ervaring weet Budel dat leegstand, ondanks de beschermde status, geen goede zaak is. Want zonder een nieuwe functie, zonder herbestemming 'roep je de vloek van het verval op.' Het is dus een goede zaak dat Scheltema beschermd is, maar het onderhoud is dan de volgende zorg.

Budel is ook verheugd over het gebouw van de Coöperatie Vooruit aan de Korevaarstraat. "Dat is heel trouw bewaard." Dat er achter de gevel zeer veel veranderd is, het zij zo. Je kunt niet alles hebben. Budel: "Een criterium is voor ons ook: het moet de herinnering vasthouden." Tjalsma: "Het is ook niet reëel om alles te willen behouden. Je zult ook moeten kijken naar de uniciteit. Is een gebouw, een object uniek in zijn soort?"

De mentaliteitsverandering ten gunste van het industrieel erfgoed is ook te bespeuren bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, aldus Budel en Tjalsma. In de jaren '70 was deze dienst nog heel erg gefixeerd op de grote klassieke monumenten, zoals kerken, kastelen, woonhuizen. Tjalsma wijst in dit verband op de beslissing van de toenmalige minister Van Doorn (PPR), in het kabinet Den Uyl de minister van CRM, die de kademuuren in Maastricht liet schrappen van de monumentenlijst.

En de voormalige Leidse wethouder Cees Waal heeft er op gewezen dat de sloop van het Van Nelle-gebouw aan de

Aalmarkt in Leiden destijds is aangemoedigd door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Dat gebouw - modern en een voorbeeld van kunnen van de architect Van der Vlugt - zou immers niet passen naast de Waag noch in de bestaande gevelwand. Sinds de sloop gaapt daar een gat. De fabriek van Van Nelle in Rotterdam, ook een schepping van Van der Vlugt, trekt intussen sinds jaar en dag architectuurliefhebbers vanuit de hele wereld. Budel weet wel een oplossing voor het gat aan de Aalmarkt: het Van Nelle-gebouw zou op die plaats herbouwd kunnen worden om een museum voor de geschiedenis van industrie en bedrijf in te huisvesten.

Stiel heeft zich eerder geschaard achter het idee van een museum voor de geschiedenis van de stad. Door ruimtegebrek heeft het stedelijk museum De Lakenhal objecten, zoals bijzondere machines, moeten weigeren. Als voorbeeld noemt Budel 'een lampetivlechtsmachine'. Stiel probeert in zo'n geval als depot te fungeren, of mee te helpen zoeken naar een museum.

Het lokale bedrijfsleven staat welwillend tegenover de acties van Stiel. Budel: "Dat is ons zelfs gebleken bij de strijd voor het behoud van de Meelfabriek." Maar het is wel een handicap dat veel bedrijven, waarvan de getuigen in steen nog aanwezig zijn, niet meer bestaan. Een uitzondering was het Hartevelt-complex aan de Langegracht. Voor het behoud daarvan toonde Bols daadwerkelijk belangstelling.

Maar de textielindustrie is niet meer. Dat wil niet zeggen dat Tjalsma pleit voor een groot textielmuseum. "Er zijn drie belangrijke textielcentra geweest: Leiden, Tilburg en Twente. Alser in Tilburg een mooi, groot textielmuseum is, is het natuurlijk onzin om zo iets ook voor Leiden te willen. Maar een museum in Leiden zou wel enkele speci-fiek

Leidse zaken uit de geschiedenis van de textiel-industrie kunnen laten zien."

Hoewel Budel en Tjalsma niet ontevreden zijn over de sympathie die hun streven ontmoet, houden zij toch af en toe hun hart vast. Het laboratorium van Kamerlingh Onnes, en die prachtige collegezaal, dat zijn toch historische plekken van 'big science, van de supergeleiding'. Budel: "Niet alleen onze Nobelprijswinnaar Kamerlingh Onnes heeft daar gewerkt, maar ook Einstein."

Zoals al in de statuten is vermeld, beperkt Stiel het werkterrein niet tot de stad Leiden. Ook de 'ommelanden' zijn van belang. Bollenschuren, fabrieken, de Molenviergang in Aarlanderveen. Tjalsma: "In Alphen is mede onder invloed van Stiel de sloopwoede getemperd."

De Molenviergang is een verhaal apart. Tjalsma: "Toen een machientje die vier molens eenvoudig kon vervangen - en tegen lagere kosten - wist het waterschap al gauw wat er moest gebeuren." Het verlies van de oorspronkelijke functie brengt het voortbestaan in gevaar.

De vier molens staan er nog, maar ze werken niet meer samen in een viergang. Het benzinestation van Sybold van Ravesteyn langs de A4 bij Sassenheim daarentegen kon niet worden gered. Met de reizende tentoonstelling 'Vastgelegd voor het vergaat' heeft Stiel ook nadrukkelijk aandacht willen schenken aan de omgeving van Leiden.

De relatie met andere historische verenigingen is heel plezierig. In de buitengebieden werkt Stiel samen met de correspondenten van de Vereniging Oud Leiden. Budel: "Die mensen kennen hun eigen woonplaats zoveel beter dan wij. Op het specifieke terrein van het industriële erfgoed kunnen wij hen dan weer helpen." De Vereniging Oud Leiden verwelkomde Stiel trouwens als een jongere

broer (of zus).

Terwijl er al veel is bereikt, staat één onderwerp bovenaan de agenda: de Meelfabriek. Budel: "Het herbestemmings-onderzoek heeft een heel aanvaardbaar herbestemmingsplan opgeleverd. Er is dan plaats voor 180 woningen, waarbij tachtig procent van het gebouw in stand blijft. Burgemeester Goekoop heeft zich verbaasd getoond wat er allemaal mogelijk was in de Meelfabriek," aldus Budel.

Wanneer de actie-Meelfabriek slaagt, zou dat het grootste industriële herbestemmingsproject van Nederland zijn. Budel: "In veel oude havengebieden over de hele wereld staan nog van die grote gebouwen en silo's. In Leiden kan men dan komen kijken hoe je daar een nieuwe bestemming aan geeft."

De voorzitter en de vice-voorzitter weten heel goed dat de politieke wil er moet zijn, maar zij zijn optimistisch over de Meelfabriek. Zij zien nu 'toch wat politieke wil.'

Marktgerichte monumentenzorg, het lijkt de zoveelste modekreet. Maar Budel veegt die niet meteen van tafel. "Het hangt er maar helemaal vanaf hoe je dat begrip 'markt' invult. Er zijn gelukkig ondernemingen en bedrijven die gevoel hebben voor de historische dimensie. Die hebben er dan aardigheid in, zij ontleen ook prestige aan het behoud van een historisch pand. Vergelijk het maar met het milieu, met het belang van schone lucht en schoon water. Zodra dat in rekening kan worden gebracht, zijn er nieuwe mogelijkheden. Als je ook op die manier kunt kijken naar de historische waarde van het industrieel erfgoed, kan er nog veel behouden blijven."

Koos Metselaar

Een van de laatste wagens van exploitant Meneba verlaat meelfabriek 'De Sleutels' aan de Oosterkerkstraat, medio 1987.

Foto: Niek Bavelaar

GASTKOLOMMEN

BURGEMEESTER GOEKOOP: MEELFABRIEK ZAAK VAN ALLE LEIDENAREN

De afgelopen tien jaar maakte Stiel zich sterk voor het behoud van meelfabriek De Sleutels aan de Oosterkerkstraat. Later dit jaar beslist het gemeentebestuur wat er met het monumentale complex moet gebeuren. De Leidse burgemeester C. Goekoop constateert in zijn column in deze jubileumstielz dat het gemeentebestuur daarbij 'uiterst nauwgezet te werk moet gaan'. "Want je kan ervan op aan dat elke strohalm zal worden aangegrepen om met de Meelfabriek naar de Raad van State te gaan. En dan spreek ik nog niet over de mogelijkheid van een referendum."

De toeschouwers die op 3 oktober het slotvuurwerk bewonderen, zien dat tegen de achtergrond van het silhouet van de Meelfabriek. De oudste Leidenaren hebben in hun jeugd de Meelfabriek meegemaakt. Of men het gebouwencomplex nu mooi of lelijk vindt, het is deze eeuw een beeldbepalend element in het stadsgezicht van Leiden geweest.

Dat was niet altijd het geval. Toen de Spanjaarden in 1574 de stad belegerden was het gebied nog drassig weiland. Honderd jaar later lagen hier de stadswallen en stadsmuren, waarachter kleine huisjes in lange rijen gepropt waren. Toen de stad grootschaliger ging industrialiseren, verschenen hier de eerste grote gebouwen. In de loop van de afgelopen eeuw is de Meelfabriek uitgegroeid tot het huidige complex.

Een ding is welhaast zeker. Haar oude functie zal de Meelfabriek in de toekomst niet meer krijgen. Binnen afzienbare tijd zal de gemeenteraad een beslissing moeten nemen over de mogelijke toekomst van het complex met het daarbij behorende gebied. Zoals eenieder weet, is het gebied geen eigendom van de overheid maar van een particuliere investeerder.

Op dit moment loopt een aantal procedures naast elkaar. Er ligt namens de eigenaar een plan van architect J. Splinter ter tafel. Daarnaast heeft de gemeente aan het bureau Rappange en Partners een haalbaarheidsonderzoek opgedragen voor de herbestemming van de Meelfabriek. In het kader van de monumenten selectieprocedure moet de gemeenteraad in elk geval een beslissing nemen over plaatsing van (delen van) de Meelfabriek op de Rijksmonumentenlijst.

Door het provinciale M.S.P.-team zijn het zogenoemde ketelhuis uit 1896 en de silo uit 1904 voorgedragen als monumentale onderdelen. De

gemeentelijke monumentencommissie heeft een aantal elementen van het complex daaraan toegevoegd die in aanmerking komen voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. Het gaat om de silo's uit 1937, 1938 en 1954, het meelpakhuis uit 1937, de fietsenstalling en het kantoorgebouw met dienstwoning. Hierdoor zou de eenheid van het complex bewaard blijven.

In het haalbaarheidsonderzoek zijn alle elementen betrokken; ook die elementen die niet door de monumentencommissie zijn voorgedragen. Het college van B. & W. heeft inmiddels opdracht gegeven tot een nader financieel onderzoek op basis van aannames in het rapport Rappange. Die nadere financiële gegevens zullen eerst moeten worden afgewacht, alvorens de procedure kan worden voortgezet.

De gemeente moet in deze procedure wel heel zorgvuldig handelen, omdat er zoveel verschillende belangen meespelen. Niet alleen de cultuur-historische waarde of de architectonische waarde spelen mee; niet alleen de belangen van de gemeente of van de eigenaar spelen een rol, maar ook de belangen van omwonenden. In feite zijn alle burgers van Leiden hierbij betrokken.

Financieel dient de zaak volstrekt duidelijk te zijn. Want je kan ervan op aan dat elke strohalm zal worden aangegrepen om met de Meelfabriek naar de Raad van State te gaan. En dan spreek ik nog niet over de mogelijkheid van een referendum.

Dus moet het gemeentebestuur uiterst nauwgezet te werk gaan, met inachtneming van alle waarden en belangen. Die nauwgezetheid kost tijd. En ook kan onmogelijk worden voldaan aan verzoeken om spontaan het totale complex te beschermen of te slopen.

Mr. C.H. Goekoop

KALENDARIUM TIEN JAAR STIEL

Stiel is een club waarin veel historici actief zijn en die beroepsgroep is doorgaans door een degelijke documentatiedrift bezeten. Toch bleken hier en daar kleine hiaten in het archief, maar alles bij elkaar heeft de stichting in tien jaar een indrukwekkende berg papier gefabriceerd. Om het onderstaande kalendarium overzichtelijk te houden waren - arbitraire - keuzes noodzakelijk. Over de jarenlange strijd om bijvoorbeeld het Parmentiercomplex, de meelfabriek en Vooruit zijn niet alle feitjes vermeld. Vaak ging het om veelal lange proceduregevechten, die op vele terreinen (gemeentelijke, provinciale en landelijke overheid, raad van State etc.) vooral op papier werden gevoerd. Wel zijn steeds zoveel mogelijk de eerste ontwikkelingen vermeld, waaruit blijkt dat de jonge stichting zich al heel snel als een lastige klant voor sloopgrage overheden en particulieren manifesteerde. Het eerste verzoek om een complex te beschermen werd al gedaan voordat Stiel formeel was opgericht. Verder ontbreken veel ad hoc activiteiten als lezingen, presentaties op monumentendagen en dergelijke. De lijst zou anders simpelweg te lang worden.

1982

De Leidse historici H.A. Diederiks en H.D. Tjalsma publiceren 'Negentiende en twintigste eeuwse fabrieksgebouwen in de Leidse binnenstad'. Dit in het periodiek 'Industriële archeologie' verschenen artikel is het eerste dat over dit onderwerp, de geschiedenis en nijverheid in Leiden, verschijnt.

1986

24-11: De Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden (Wiel) wordt opgericht door H.D. Tjalsma en H.J. Budel. Wiel inventariseert de industriële monumenten en dat moet leiden tot een 'bescheiden boekje' met een wandeling langs bestaande en (grotendeels) gesloopte monumenten.
13-12: Excursie naar de historische scheepswerf Gebr. Thijssen.
17-12: Wiel presenteert zich in het Gulden Vlies.

1987

22-02: Wandeling langs monumenten in de binnenstad, eerste inventarisatie.
23-02(?): Na eigen onderzoek vraagt Wiel aan B en W van Voorschoten het gemaal 'De Vereeniging' op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen.
03-02: Eerste nummer van het periodiek Wielz (Wielzaken) verschijnt.
29-04: Eerste bestuursvergadering Stiel i.o. Wielz ontvangt de eerste bijdrage aan haar collectie roerende zaken: een verzameling foto's en een inventarislijst van de voormalige koffiebrandrij Het Klaverblad.
27-05: Oprichting van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel) met als eerste bestuursleden H.J. Budel (vz.) H.D. Tjalsma (secr.), W. Jansen (penn.), D.E. Krantz, A. van Fessum en B. Klijntunte.

1988

Een groot deel van de activiteiten van Stichting en werkgroep staan dit jaar in het teken van de Meelfabriek, die in juni wordt gesloten.
1-10/28-10: Tentoonstelling in het gemeentearchief (en later in de centrale bibliotheek) 'Industrieel erfgoed. Resten van een werkend verleden in Leiden'. In samenwerking met het gemeentearchief en de Reinward-academie. Bijna 600 belangstellenden bezoeken het archief.

1989

5-4: Architect B. Veldman houdt een pleidooi voor de gemeentelijke monumentencommissie waarin hij oproept de Meelfabriek te behouden.
6-6/29-6: Tentoonstelling in de hal van het stadhuis 'Kent u Leiden ook zo?'. Het resultaat van een foto- en tekenwedstrijd.
9-9/1-10: Tentoonstelling in en over het voormalige Harteveltcomplex aan de Langegracht. 700 bezoekers.
20-07: Stiel pleit voor behoud van de Parmentierpanden.

1990

10-01: Ondanks pleidooien van Stiel besluit het Leidse college van B en W de Meelfabriek niet op de Gemeentelijke Monumentenlijst te plaatsen.
01-02: Stiel vraagt de minister van WVC het Parmentiercomplex aan de Lammermarkt op de Rijksmonumentenlijst te plaatsen. Deze laatste complete Leidse textiel-fabriek wordt met sloop bedreigd.
01-03: Het eerste nummer van het periodiek Stielz (Stielzaken) verschijnt, een voortzetting van Wielz. Eindredacteur Marja Kroef maakt een verhaal over de Leidse IJsfabriek Voortman. Dit wordt de eerste in een langjarige serie 'oral-history' verhalen over Leidse bedrijven aan de hand van gesprekken met oud-werknemers en werkgevers. Na twee jaar zet Eric Jan Weterings die reeks voort. Stiel hoffotograaf en 'echte Leidenaar' Niek Bavelaar verleent steeds onmisbare medewerking.
09-04: Voorzitter H. Budel overhandigt in de meelfabriek het eerste exemplaar van het boek 'Leids Fabrikaat' aan P.J. van Hoeken, voorzitter van de LVI Vereniging voor Ondernemingen, M. van der Molen (wethouder Leiden) en L. Barendregt (Vereniging Oud Leiden). De bundel portretten van - veelal verdwenen - Leidse bedrijven krijgt ook in de landelijke pers een gunstig onthaal. Het boek is snel uitverkocht.
31-05: Stiel pleit in een Leidse raadscommissie voor het behoud van Parmentier.
07-07: Demonstratieve optocht naar de Parmentierpanden door een regenachtig Leiden. Werkman's Wilskracht brengt een serenade en Stiel-secretaris H. Tjalsma spreekt wethouder T. Van Rij toe.
15-08: Stiel vraagt de minister van WVC de Meelfabriek op de Rijksmonumentenlijst te plaatsen.
16-11: Oprichting van de Taakgroep Selectie onder voorzitterschap van Marja Kroef en secretaris Günther Ditz. De Taakgroep stelt een groslijst op van industriële

monumenten in de Leidse binnenstad. Aan de hand van een aantal criteria worden per jaar circa tien objecten voorgedragen bij de Gemeentelijke Monumenten Commissie.

31-12: Stiel telt 51 donateurs. Daarnaast heeft de werkgroep 31 leden.

1991

19-03: In het Gulden Vlies aan de Breestraat vertoont Stiel de film 'Niets voor de eeuwigheid' van cineaste Digna Sinke.
26-04: De Taakgroep selectie presenteert een eerste 'scorelijst' van monumenten.
01-05: De Taakgroep selectie dient haar eerste aanvraag in voor plaatsing van een pand op de gemeentelijke monumentenlijst: de voormalige broodfabriek Ceres (waarin later coöperatie 'Vooruit' onderdak zou vinden) aan de Korevaarstraat.
02-05: Stiel pleit in een commentaar aan B en W op de concept monumentennota voor het industrieel erfgoed.
03-05: Laatste poging sloop Parmentier te stoppen door brandbrief aan gemeenteraad.
12-06: Stiel protesteert in het Leidsch Dagblad tegen de voorgenomen afbraak van Vooruit.
10-07: Oprichting van Stal, Stichting Levend Ambacht Leiden door Stiel en andere organisaties. Doel is ambachtelijke werkplaatsen te behouden.
24-09: Het Overleg Cultureel erfgoed Leiden (Ocel) presenteert op initiatief van Stiel een alternatief voor afbraak van 'Vooruit'.
22-11: Heropening door burgemeester Goekoop van Smederij Van Velzen op de Oude Varkenmarkt, het eerste succes van Stal.

1992

01-02: Het periodiek Stielz gaat vier keer per jaar verschijnen. Eric Jan Weterings (redactie), Paul Kop (opmaak) en Niek Bavelaar (foto's) maken het blad. Ter gelegenheid van het eerste lustrum van Stiel worden de volgende activiteiten georganiseerd:
05-11: De eerste jubileumlezing in samenwerking met het Studium Generale van de Leidse Universiteit. Dr. Barry Trinder 'Industrial archeology: foundations for a discipline'
06-11: Wethouder Walenkamp onthult een gedenksteen op de plaats waar de eerste stoommachine in de Leidse (en Nederlandse) textielindustrie in gebruik werd gesteld.
12-11: Lezing Drs. P. Nijhof 'Industrieel erfgoed en de kunst van het vernietigen'
19-11: Lezing Dr. Charles Jeurgens 'Een ongewenste erfenis. Industrieel afval uit vroeger dagen'
20-11/20-12: Tentoonstelling 'Kunst en Nijverheid in Leiden 1800-1950' in het Leidse gemeentearchief. Opening door wethouder H. Koek.
10-11: Presentatie in de Lakenhal van het lustrumboek 'De kunst van het bewaren. Industrieel Erfgoed in Leiden'.
31-12: Het aantal donateurs is gestegen van 87 naar 127, de werkgroep van 36 naar 38 leden.

1993

01-03: De gemeente Leiden laat op verzoek van Stiel een documentair onderzoek verrichten naar de Parmentierpanden, zodat bij sloop niet onnodig historische gegevens verloren gaan.
01-03: Stiel vraagt de gemeente Leiderdorp de historische Doesbrug te behouden.
30-03: Sloop van Parmentier is onafwendbaar. Stiel besluit geen 'juridische achterhoedegevechten' te gaan leveren.
01-06: De Taakgroep Selectie presenteert een lijst van 28 panden die zij nader gaat onderzoeken. De gemeentelijke monumentencommissie heeft inmiddels een aantal aanvragen van de Taakgroep overgenomen.
08-07: Bijna 700 mensen bezoeken de machinekamer van de door Stiel opengestelde Blauwpoortsbrug.
01-09: De Leidse politieke partijen ontvangen een brief van Stiel waarin wordt gepleit voor aandacht voor industriële monumenten in de verkiezingsprogramma's voor de raadsverkiezingen van 1993.
01-09: De snel groeiende verzameling bedrijfshistorische voorwerpen van Stiel vindt onderdak in een gebouw van het EWR.
13-09: Burgemeester Goekoop heropent de dankzij Stal behouden ambachtelijke schoenmakerij in de Bakkerssteeg.
01-10/31-10: Tentoonstelling 'Adieu Parmentier' in de Openbare bibliotheek.
03-10: Op initiatief van Stiel discussiëren oud-wethouder C. Waal en architect B. Veldman in de openbare bibliotheek over de Meelfabriek onder het motto: monster of monument?
01-11: Een van de grootste successen van Stiel: B en W van Leiden besluiten 'in principe' de Vooruit te behouden.

1994

01-02/28-02: 'Adieu Parmentier' geprolongeed in het kunsthistorisch instituut van de Leidse universiteit.
01-03: Uit een inventarisatie van de Taakgroep Selectie blijkt dat zij in anderhalf jaar 18 panden heeft onderzocht. In acht gevallen leidt dat tot een aanvraag tot beschermd monument, die in een aantal gevallen wordt toegekend. Veel aanvragen zijn nog 'onderweg'.
15-04: Heropening gerestaureerde houtzaagmolen De Heesterboom, waar Stiel zich mede voor heeft ingezet. Stiel is vertegenwoordigd in het stichtingsbestuur dat de molen beheert.
15-04: Stiel stuurt alle - oude en nieuwe - Leidse raadsleden een informatiepakket.
27-06: Excursie door de Meelfabriek voor Burgemeester Goekoop, wethouder Van Rij en andere Leidse bestuurders en monumentendeskundigen.
31-12: Het aantal donateurs blijkt gestegen van 151 naar 165, het aantal werkgroepleden van 51 naar 53.

1995

01-04: Niemand trapt in een 1-april-grap in het maartnummer van Stielz. Aangekondigd wordt een demonstratie met een elektrische klompverzinker, een zgn. Oostenrijks model met linksscharnierende platverdrevelaar.

25-04: De gemeente brengt op verzoek van Stiel een kleine wijziging aan in een ontwerpstructuurplan, waardoor de meelfabriek iets beter beschermd lijkt tegen plotselinge afbraak.

01-05: Stiel dient een bezwaarschrift in tegen de verwijdering van een historisch transformatorhuisje.

01-06: Oud-wethouder C. Waal schrijft als eerste in een lange reeks lokaal en regionaal bekende personen een gastcolumn voor Stielz.

12-06: Mevrouw E. Ph. Aalders, voormalig procuratiehouder van de N.V. Leidse Breifabriek P. en J. van Poot & Co., onthult een op instigatie van Stiel geplaatste gedenksteen in de nieuwbouw op de plaats van het voormalige Parmentiercomplex.

30-06: De Stichting Universitaire Woonwijk Boerhaave steunt Stiel met een gift van 2500 gulden. Ook ontvangt de Stichting voor de eerste keer een legaat. Mr. C.H. Hins laat Stiel 500 gulden na.

08-10: Wandeling langs industriële monumenten op de landelijke wetenschapsdag.

10-10: De Gemeentelijke Monumentencommissie adviseert om de oudste delen van de meelfabriek rijksmonument te maken. Stiel pleit voor bescherming van het hele complex.

15-11: Feestelijke heropening Vooruit. 'Stiel heeft ons de ogen voor het industrieel erfgoed geopend', verklaart wethouder Van Rij bij de onthulling van een gedenksteen.

31-12: De taakgroepselectie onderzoekt in 1995 elf objecten, waarvan er vijf worden voorgedragen. Het einde van de urgentielijst komt in zicht.

1996

26-03: Marja Kroef wordt voor haar inspanningen voor de taakgroep en Stielz benoemd tot 'titulair erebestuurslid'.

31-05: 'Vastgelegd voor het vergaat', een fototentoonstelling over industrieel erfgoed in Rijnland en de Bollenstreek wordt geopend in het historisch museum in Ter Aar. De in het kader van het project '1996 Jaar van het industrieel erfgoed' georganiseerde expositie maakt een maandenlange toernee langs de volgende plaatsen: Ter Aar, Leiden, Zoeterwoude, Lisse, Hillegom, Sassenheim, Alphen aan den Rijn, Voorschoten en Den Haag.

01-09: Verschijning van de architectuur en monumentengids voor Leiden. Het hoofdstuk 'monumenten van bedrijf en techniek' steunt voor een belangrijk deel op door Stiel uitgevoerd onderzoek.

03-09: Presentatie catalogus 'Vastgelegd voor het vergaat' in oud-wevers-café de Spons.

13-09: Mega-diashow op muren meelfabriek.

15/16-09: Open monumentendagen in het teken van industrieel erfgoed. Stiel op verschillende fronten actief (lezing, wandeling, film, openstellen gebouwen).

01-11: Stiel vraagt de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschappen de Meelfabriek tot rijksmonument aan te wijzen.

17-12: Burgemeester Goekoop neemt het eerste nummer in ontvangst van Stielz 4 1996, een witboek dat in zijn geheel is gewijd aan de Meelfabriek. Een commissie van onafhankelijke deskundigen gaat Stiel m.b.t. de meelfabriek adviseren.

31-12: Het aantal donateurs is in 1996 gestegen van 179 naar 190. Het aantal werkgroepleden bleef stabiel op 46.

1997

01-01: Paul Kop verlaat na vijf jaar de redactie van Stielz.

01-03: De taakgroep selectie gaat aan het werk 'buiten de Singels'.

15-03: De ongeveer 70 items grote Stiel-collectie oude gebruiksvoorwerpen is geïnventariseerd.

15-05: TU Delft presenteert op verzoek van Stiel gemaakt rapport over milieu-effecten van sloop en nieuwbouw versus herbestemming van de meelfabriek.

27-05: Tien jaar Stiel. Lustrumlezing door P. de Baar met als titel 'Rokende schoorstenen, stampende machines. De fabrieken waarin generaties hun schamel brood verdienden.'

01(?) -06: Architectenbureau presenteert plan voor wonen en werken in de Meelfabriek. Het rapport is gemaakt in opdracht van de gemeente, na aandrang van Stiel.

04-07/31-08: Tentoonstelling van historisch bedrijfsdrukwerk in het gemeentehuis met als titel 'Hoogachtend verbleven wij'.

Eric Jan Weterings

Publicaties Stiel

P.J.M. de Baar, E. van Beijnen-Wentink 'Hoogachtend verbleven zij. Drukwerk van Leidse bedrijven', Leiden 1997 (Catalogus van de gelijknamige tentoonstelling).

E. Koopman (tekst), P. Zevenhuizen (foto's) 'Vastgelegd voor het vergaat. Monumenten van Bedrijf en Techniek in Rijnland en Bollenstreek', Leiden 1996 (Catalogus van de gelijknamige tentoonstelling).

M. Kroef, J. Dröge 'Adieu Parmentier', Leiden 1993 (Catalogus van de gelijknamige tentoonstelling).

M. Kroef, C.B.A. Smit 'Gaandeweg. Een wandeling langs hoogtepunten van het Leids industrieel erfgoed', Leiden 1992 (Vouwblad)

E. Roes 'Hartevelt 1734-1989. De ontwikkeling van een bedrijfscomplex', Leiden 1989 (Catalogus van de gelijknamige tentoonstelling).

C.B.A. Smit, H.J. Budel 'Stoomkracht in Leiden', Leiden 1989.

C.B.A. Smit, H.D. Tjalsma (red.) 'Leids fabrikaat. Een stadswandeling langs het industrieel erfgoed', Utrecht z.j. [1990].

E.J. Weterings (red.) 'De Kunst van het bewaren. Industrieel Erfgoed in Leiden', Leiden 1992.

H.J. Budel, W. Burgers, E.J. Weterings 'De top twintig van Leidse Monumenten van bedrijf en techniek'. (Verschijnt ultimo 1997)

E.J. Weterings (red.) 'Leids fabrikaat deel 2'. (Verschijnt medio 1998).

Tijdschriften:

Wielz 1987-1989 Jrg. 1-3

Stielz 1990-.... Jrg. 1-

INDEX ONDERWERPEN STIELZ 1990-1997 (2) WAARIN OPGENOMEN INDEX WIELZ 1988-1990

Deze index bevat in principe alle artikelen die in Stielz en zijn voorloper Wielz zijn verschenen. Aankondigingen en ander kort nieuws zijn niet opgenomen. Onderwerpen zijn via verschillende verwijzingen te vinden. Touwfabriek Verto bijvoorbeeld staat onder de ingangen 'Vereenigde Touwfabrieken', 'Verto touwfabriek' en 'Touwfabrieken'. Zie ook de hierna opgenomen auteurslijst.

ONDERWERP	JAAR	MAAND	BLZ
- "101 Industriële monumenten, uitg. Waanders, Zwolle, 1996"	1996	sept	14
- Aalders E. Ph.	1995	sept	4
- Abeling J.	zie auteurslijst		
- "Adieu Parmentier, tentoonstelling"	1993	dec	11
- afvalproblemen	1990	okt	18
- Alkemade I.	zie auteurslijst		
- "Amsterdam, graansilo"	1990	juni	24
- "Amsterdam, nat. monumentenstudiedag"	1987	mei	9
- Anjerfonds	1996	mrt	9
- Antwerpen studiedag	1991	feb	3
- apparatenfabrieken	1996	juni	8
- archief Familie van Heukelom	1997	juni	13
- archief Kamers van Koophandel	1995	dec	12
- archief Krantz	1991	sept	8
- archief Leidse Spaarbank	1992	mei	14
- archiefstukken STIEL	1996	juni	12
- "Architectuur & monumentengids Leiden, uitg. Primavera Pers, Leiden, 1996"	1996	sept	14
- "Audiovisuele Geschiedenis, Leidse dag van"	1992	mei	14
- "B & W, college van"	1990	juni	20
- Baar P. de	1997	juni	3
- Baar P. de	zie auteurslijst		
- Baatstraat	1995	dec	12
- bakkers	1994	dec	6
- Bakkersteeg 3	1993	sept	16
- balansstoommachine	1988	nr. 3	4
- "Bange Duivel De, grafische werkplaats"	1996	dec	27
- banketbakkers	1994	dec	6
- "Barendse J.J., architect en actievoerder"	1995	sept	14
- Bavelaar N. fotograaf *)	zie auteurslijst		
- beddenmakers	1997	juni	8
- bedrijfsarchieven	1991	feb	17
- bedrijfsdrukwerk	1997	juni	3
- bedrijfsgebouwen	1987	mei	4
- belastingkohieren	1995	dec	4
- beleid cultuurbehoud	1995	sept	10
- Berg B. van der	1991	mei	11
- "Berk, bodehuis"	1995	sept	16
- Biesheuvel J.M.A.	1990	juni	21
- Blauwpoortsbrug	1993	juni	6
- blikdrukkerijen	1996	mrt	13
- blikfabrieken	1996	mrt	13
- BLOEM	1996	dec	27
- Blommers J. gastkolom	1995	sept	7
- bodehuizen	1995	sept	16
- bodemverontreiniging	1992	feb	14
- boekbinderijen	1995	mrt	9
- "Boerhaave, Stichting Universitaire Woonwijk"	1995	sept	9
- bollenschuren	1996	mrt	6
- Bollenstreek	1996	mrt	6
- "Boogaards H., banketbakkerij"	1994	dec	6
- Boom M.	1997	mrt	8
- Boot R.	1996	juni	13
- Bossaers K.	1995	juni	11
- Botermarkt 3	1995	mrt	17
- "bouwkunst, behoud jonge"	1987	mei	9
- bouwplan Lammermarkt	1990	juni	17
	1990	juni	18
- Breestraat 138	1997	juni	8
- "briefpapier, collectie"	1997	juni	3
- broodfabrieken	1991	mei	3

-	1991	sept	4
-	1992	aug	17
-	1993	dec	12
-	1994	mrt	8
-	1995	dec	5
-	1996	sept	3
-bruggen	1993	mrt	5
-	1993	juni	6
-Bruggendag Rotterdam	1991	feb	3
-Bruyne M. de	zie auteurslijst		
-Budel H.	zie auteurslijst		
-buiten de singels	1997	mrt	6
-Bults J.W.	zie auteurslijst		
-Burgers W.	zie auteurslijst		
-Caeciliastraat 24	1994	sept	9
-Cannegieter P. gastkolom	1997	mrt	7
-“Ceres, broodfabriek”	1991	mei	3
-	1995	dec	5
-chemische fabrieken	1991	sept	10
-“Clos & Leembruggen, textielfabriek”	1992	mei	3
-collectie STIEL	1995	mrt	18
-	1997	juni	16
-conservenfabrieken	1991	feb	5
-constructiewerkplaatsen	1993	mrt	6
-“Coöperatieve Broodbakkerij en Verbruikersvereniging Ons Doel, Leidsche”	1996	juni	4
-Cramer's Kolenhandel	1992	dec	8
-criteria historische waardestelling	1996	dec	19
-cultuurbehoud	1995	sept	10
-cultuurgood	1991	feb	4
-cursus Industrieel Erfgoed	1995	dec	12
-“cursus, Sporen van Nijverheid”	1996	mrt	6
-dekenfabrieken	1992	feb	3
-	1995	dec	12
-demonstratie voor behoud van Parmentier-complex	1990	okt	2
-Derde Binnenvestgracht	1992	mei	3
-“diapresentatie, 17-12-1986”	1987	mrt	6
-“diapresentatie, 27-5-1997”	1997	juni	3
-diashows	1996	sept	5
-“Diederiks H.A., sociaal historicus”	1995	dec	13
-Digitale Stad Leiden	1996	dec	9
-“Diogenes, stichting”	1995	sept	12
-“Dirk van Eck-Stichting, jaarboek 1993”	1994	juni	12
-“Dirk van Eck-stichting, jaarboek 1995”	1996	juni	13
-“directiekamer, Leidse Meelfabriek”	1996	dec	26
-“directiekamer, Het Kaasmerk”	1997	juni	14
-Ditz G.	zie auteurslijst		
-documentatie WIELZ	1987	mei	1
-Doesbrug	1993	mrt	5
-Doezastraat 1	1994	juni	3
-“donateurs, aantallen”	1993	dec	7
-drukkerijen	1994	juni	3
-	1996	mrt	13
-Duinwaterleiding Haagsche	1987	mrt	4
-“Egmond A. van, textielfabrikant”	1994	sept	9
-“Electrolasch Maatschappij, Nederlandsche”	1993	mrt	6
-Elisabeth-ziekenhuis	1991	mei	13
-“Erfgoed in ijzer en staal, studiedag”	1994	dec	10
-“Erfgoed van Industrie en Techniek, tijdschrift”	1992	mei	6
-Europese subsidies	1996	dec	21
-Evertsenstraat	1996	juni	8
-excursies	1991	feb	3
-expositieruimte	1995	mrt	13
-expositie's	1996	mrt	9
-fabrieksgebouwen	1987	mei	4
-fabrieksschoorstenen	1997	juni	3
-“FIEN, Federatie Industrieel Erfgoed Leiden”	1992	mei	6
-	1992	mei	6
-FIEN gedenkboek	1991	feb	3
-“film, Leiden Textielstad	1991	sept	8
-filmcatalogus	1992	aug	16
-films	1991	feb	12
-“Florijn Dick, meubelstoffeerderij	1994	sept	4
-fototentoonstellingen	1996	mrt	9

-	1996	juni	6
-	1996	sept	5
-	1996	sept	6
-	1991	feb	14
-Galgewater	1993	juni	6
-	1995	sept	16
-garage's	1991	mei	11
-gasfabrieken	1997	juni	15
-	1991	mei	11
-gashouders	1995	juni	4
-gedenkstenen	1995	sept	4
-	1997	juni	7
-Geertsema A.C. gastkolom	zie auteurslijst		
-Geldhof E.	1987	mei	2
-gemalen	1988	nr. 3	1
-	1991	feb	16
-	1992	aug	9
-gemeentearchief Leiden	1992	feb	15
-	1995	mrt	15
-	1988	nr. 3	1
-Geregracht	1996	sept	3
-Geregracht 3-5	1993	mrt	10
-gevelreclame's	1993	juni	10
-	1994	sept	14
-	zie auteurslijst		
-Gijsman J.	zie auteurslijst		
-Goedhart M.	1994	sept	5
-“Graanproduktenindustrie, Rapport Industrieel Erfgoed van de, PIE”	1990	juni	24
-graansilo	1995	sept	18
-Groenoord wijk	1995	juni	8
-“Groenoord, manufacturen en tapijtenmagazijn”	1991	feb	5
-groenten in blik	1992	mei	11
-Groentenveiling Leiden	1992	feb	15
-Grofsmederij archief	1987	mrt	4
-“Groningen, kartonfabrieken”	1991	mei	14
-“Groningen, watertoren”	1993	mrt	6
-“H.C.W., constructie werkplaats”	1987	mrt	4
-Haagsche Duinwaterleiding	1996	mrt	3
-Haarlemmerstraat 54	1997	juni	13
-	1997	mrt	15
-“Handleiding historisch onderzoek in Zuid-Holland, uitg., Den Haag	1995	juni	8
-Hansenstraat 30	1991	mei	7
-Harlingen	1992	aug	13
-Hasselman & Pander	1991	feb	14
-“haven, Galgewater”	1991	feb	13
-“Hazerswoude, watertoren”	1994	sept	9
-Hazewindsteeg 1	1991	mei	15
-“HCG-toren, foto's”	1994	juni	12
-“Heemschut, De Bond”	1990	okt	17
-“Heesterboom d', houtzaagmolen”	1992	mei	6
-	1992	aug	12
-	1997	mrt	12
-Heijenbrock H. industrieschilder	1994	dec	10
-“Herbestemming industrieel erfgoed in Nederland, uitg.”	1996	sept	8
-“Herder De, houtzaagmolen”	1994	mrt	8
-	1997	mrt	3
-Herengracht 36-38	1994	dec	6
-Herenstraat 4	1997	mrt	11
-hergebruik erfgoed	1988	nr. 3	8
-“Heukelom J. van, lakenfabrikant”	1997	juni	13
-“Heukelom van, familie-archief”	1997	mrt	8
-“Hillegom, zorglijst monumenten”	1995	dec	14
-“Historisch Magazine voor Holland, tijdschrift”	1995	dec	8
-historische verenigingen	1995	dec	7
-Hoeken M.J.P. van gastkolom	1990	juni	21
-Hoge Rijndijk 25	1991	feb	14
-	1995	mrt	3
-	1996	juni	11
-Hoge Rijndijk	1997	mrt	11
-	1992	aug	13
-Hogewoerd 113-115	1992	dec	8
-Hogewoerd 148	1993	sept	3
-Hogewoerd 301	1996	juni	5
-Hogewoerd 6			

- "Holder Den, machinefabriek"
 - "Hollands Historisch Magazine, uitg."
 - "Hollandsche Constructie Werkplaatsen
 - "Honderd jaar sociale woningbouw in Leiden 1891-1991, uitg."
 - Hoogenhuyze M. van
 - Hooigracht
 - Hooven E. ten
 - Houtman M. ; welstandscommissie
 - houtzaagmolens
 -
 -
 - Huizinga J.
 - Hutte Prof. dr. A.
 - Ico Athibu-pand
 - IJsfabriek Voortman
 - ijsfabrieken
 - "Industria, nieuwsbrief"
 - Industrieel erfgoed en politiek
 - "Industrieel Erfgoed, Mega-diashow"
 - "Industrieel Erfgoed, TV-serie"
 - industrieschilder H. Heijenbrock
 - internet
 - "Inventaris van het archief van de Leidse Spaarbank, 1818-1970, Leiden 1992
 - Jaar van Industrieel Erfgoed
 -
 - jaarverslag 1990
 - jaarverslag 1991
 - jaarverslag 1992
 - jaarverslag 1992
 - jaarverslag 1993
 - jaarverslag 1994
 - jaarverslag 1995
 - jaarverslag 1996
 - Jan van Houtkade
 - Jan van Houtkade 25
 - Jesse Electro Apparaten en Transformatorenfabriek
 - Jeuster C.M. Leids Matrassenhuis
 - "Johan Parmentier, textielfabriek"
 - Jongerius B.
 - jugendstil
 - jugendstil reclame
 - kaasfabrieken
 - Kaasmarkt 6-7
 - Kaasmarkt 9-11
 - Kaasmerk het
 - kalkovens
 - Kamerlingh Onnes Laboratorium
 - Kamers van Koophandel
 - kapokmatrassen
 - kartonfabrieken
 - Kat M.
 - "Katwijk, kalkovens"
 - "Katwijk, smalspoor"
 - Keuning E. de
 - Kijfgracht 11
 - "Klaverblad Het, koffiebranderij"
 - Kleine's Chemische Fabrieken N.V.
 - "Koekop De, mangerie"
 - koffiebranderij
 - kolenhandel
 - Koninklijk Militair Invalidenhuis
 -
 -
 - "Koninklijke Sanders BV, zeepfabriek"
 - "Koole, Nicola & Co., broodfabriek"
 - Koopman E.
 - Koopman Theo Pet
 - "Koombrug De, restaurant"
 - Kop P.
 - "Kop P., verlaat redactie"

1994	dec	4
1996	mrt	18
1993	mrt	6
1992	feb	14
zie auteurslijst		
1991	mei	13
zie auteurslijst		
1991	sept	17
1990	okt	17
1992	mei	6
1992	aug	12
1996	sept	8
zie auteurslijst		
zie auteurslijst		
1991	mei	12
1990	juni	10
1990	juni	10
1992	mei	6
1990	juni	19
1996	sept	5
1996	sept	11
1997	mrt	12
1996	dec	9
1992	mei	14
1996	mrt	6
1996	mrt	8
1997	mrt	12
1991	feb	9
1992	feb	6
1993	mrt	3
1993	juni	3
1994	mrt	3
1995	mrt	4
1996	mrt	10
1997	mrt	4
1997	juni	4
1995	mrt	9
1996	juni	8
1997	juni	8
1994	sept	10
zie auteurslijst		
1995	mrt	16
1994	sept	14
1988	nr. 3	2
1995	sept	16
1994	sept	4
1997	juni	14
1991	feb	15
1997	juni	11
1995	dec	12
1997	juni	8
1987	mrt	4
zie auteurslijst		
1991	feb	15
1990	juni	22
zie auteurslijst		
1997	juni	12
1988	nr. 3	14
1991	sept	10
1994	sept	3
1988	nr. 3	14
1992	dec	8
1990	juni	21
1990	okt	6
1991	feb	14
1995	mrt	3
1992	feb	12
1996	sept	3
zie auteurslijst		
1994	mrt	9
1994	juni	19
zie auteurslijst		
1997	mrt	13

- Korevaarstraat 30-30a
 -
 - Kort Rapenburg 14
 - Kort Rapenburg 18
 - Kotterman P.A.F.
 - kousenfabrieken
 - Kowalczyk T.
 - krantenadvertenties
 - Krantz D.E.
 - "Krantz, Archief"
 - Kroef M.
 - "Kroef, Marja, afscheid als voorzitter TS"
 - "Krullen, lijnen en zweepslagen. Jugendstil in Leiden., gem. Leiden, 1994
 - "Kunst en Nijverheid in Leiden 1800-1950, tentoonstelling"
 - laboratorium
 - "lakenfabrikant, J. van Heukelom"
 - Lammermarkt
 - Lammermarkt 1-3-5
 - Lammermarkt 63
 - "Landbouw De, melkfabriek"
 - Lange Mare 60
 - "LAVA, Leids Audiovisueel Archief"
 -
 - "Le Poole, firma"
 - "Leer Van, blikfabriek"
 - legaten
 -
 - Lege Werfsteeg 10
 - "Leiden Textielstad, videofilm"
 - "Leiden, textielstad"
 - "Leidenaar De: Koninklijk Militair Invalidenhuis, 23-5-1990"
 - "Leidenaar De: schoenmakerij Zierikzee, 16-7-1991"
 - "Leiderdorp, Doesbrug"
 - Leids Audio Visueel Archief
 - "Leids Fabrikaat deel 2, uitg. SLHP"
 - "Leids Fabrikaat, uitg. Stichting Matrijs/Ver. Oud-Leiden, Leiden, 1990"
 -
 -
 - "Leids goed. De textiel in een Hollandse stad, tentoonstelling"
 - "Leids Nieuwsblad: 600 jaar afvalproblemen in Leiden, 5-7-1990"
 - "Leids Nieuwsblad: coöperatie Vooruit, 4-7-1991"
 - "Leids Nieuwsblad: Leids Fabrikaat, 1-5-1990"
 - "Leids Nieuwsblad: Leids Fabrikaat, 19-4-1990"
 - Leidsch Dagblad: bejaardenwoningen in stadstimmerwerf
 - "Leidsch Dagblad: bouwplan Lammermarkt, 25-5-1990"
 - "Leidsch Dagblad: bouwplan Lammermarkt, 3-5-1990"
 - "Leidsch Dagblad: Elisabeth-ziekenhuis, 15-4-1991"
 - "Leidsch Dagblad: gasfabriek, 19-2-1991"
 - "Leidsch Dagblad: haven Galgewater, 7-12-1990"
 - "Leidsch Dagblad: houtzaagmolen d'Heesterboom, 13-5-1991"
 - "Leidsch Dagblad: kalkoven Katwijk, 16-1-1991"
 - "Leidsch Dagblad: Koninklijk Militair Invalidenhuis, 15-1-1991"
 - "Leidsch Dagblad: Leids Fabrikaat, 6-4-1990"
 - "Leidsch Dagblad: monumenten Warmond, 27-3-1991"
 - "Leidsch Dagblad: monumentencommissie, 5-7-1991"
 - "Leidsch Dagblad: monumentenlijst, 31-5-1991"
 - "Leidsch Dagblad: monumentenprijs, 1-12-1990"
 - "Leidsch Dagblad: opslag EEG in meelfabriek, 8-4-1991"
 - "Leidsch Dagblad: pand Ico Athibu, 31-1-1991"
 - "Leidsch Dagblad: Parmentier-complex negatief advies
 rijksmonumentenlijst, 11-7-1990"
 - "Leidsch Dagblad: Parmentier-complex, 13-6-1989"
 - "Leidsch Dagblad: Parmentier-complex, 14-3-1990"
 - "Leidsch Dagblad: Parmentier-complex, 2-3-1990"
 - "Leidsch Dagblad: Parmentier-complex, 28-2-1990"
 - "Leidsch Dagblad: plan meelfabriek, 7-9-1990"
 - "Leidsch Dagblad: poldermachinist Stompwijk, 10-11-1990"
 - "Leidsch Dagblad: restauratie houtzaagmolen d' Heesterboom, 22-8-1990"
 - "Leidsch Dagblad: sloop watertoren Hazerswoude, 20-11-1990"
 - "Leidsch Dagblad: sloperskogel Parmentier-complex, 22-6-1990"
 - "Leidsch Dagblad: spoormuseum, 29-8-1990"
 - "Leidsch Dagblad: stadskabel huurt meelfabriek, 2-7-1990"
 - "Leidsch Dagblad: Stiel wil meelfabriek op rijksmonumentenlijst, 10-4-1990"

1993	dec	12
1991	mei	3
1996	juni	3
1995	juni	3
zie auteurslijst		
1994	sept	10
zie auteurslijst		
1992	aug	17
1995	sept	11
1991	sept	8
zie auteurslijst		
1996	mrt	5
1994	juni	13
1992	aug	15
1997	juni	11
1988	nr. 3	8
1995	sept	4
1995	mrt	16
1991	sept	10
1994	juni	8
1994	sept	3
1993	sept	15
1996	mrt	18
1992	dec	5
1996	mrt	13
1995	sept	18
1995	dec	12
1995	mrt	5
1992	mei	9
1991	mei	8
1990	juni	21
1991	sept	15
1993	mrt	5
1996	mrt	18
1997	juni	11
1990	juni	2
1991	feb	13
1990	april	2
1994	dec	5
1990	okt	18
1991	sept	16
1990	juni	5
1990	juni	5
1988	nr. 3	6
1990	juni	18
1990	juni	17
1991	mei	13
1991	mei	11
1991	feb	14
1991	mei	15
1991	feb	15
1991	feb	14
1990	juni	6
1991	mei	12
1991	sept	14
1991	sept	15
1991	feb	13
1991	mei	12
1991	mei	12
1990	okt	5
1990	april	8
1990	april	9
1990	april	9
1990	april	9
1990	okt	8
1991	feb	16
1990	okt	17
1991	feb	13
1990	okt	5
1990	okt	17
1990	okt	9
1990	juni	4

-Leidsch Dagblad: welstandscommissie, 26-7-1991"	1991	sept	17
-Leidsch Dagblad: WIEL, 12-86"	1987	mrt	3
-Leidsch Psychologisch Instituut	1992	mei	7
-Leidsche Broodfabriek N.V. De	1992	aug	17
-Leidse Courant: Leids Fabrikaat, 14-4-1990"	1990	juni	8
-Leidse Courant: Parmentier-complex, 9-7-1990"	1990	okt	4
-Leidse Courant: WIEL, 18-12-1986"	1987	mrt	3
-Leidse Lasten, computerprogramma"	1995	dec	4
-Leidse Politiek	1994	mrt	11
-Leidse Post De: hoogbouw op terrein meelfabriek, 29-8-1990"	1990	okt	10
-Leidse Post De: Nederlandse Smalspoor Stichting, 6-6-1990"	1990	juni	22
-Leidse Post De: Parmentier-complex, 11-7-1990"	1990	okt	4
-Leidse Post De: WIEL, 3-12-1986"	1987	mrt	3
-Lens & Co, meubelhandel"	1994	mrt	6
-Levendaal	1992	feb	12
-Ley, Renske"	1993	sept	5
-lezing Dr. B. Trinder	1992	aug	16
-lezing, de toekomst van de Meelfabriek"	1997	mrt	15
-Lijnen in het Landschap, uitg."	1996	juni	12
-Lissitzky El	1996	dec	29
-lobby voor STIEL	1995	dec	7
-logo STIEL	1992	aug	8
-lustrum STIEL	1992	mei	9
-	1992	aug	15
-	1992	dec	6
-	1997	juni	3
-lustrumboek	1992	aug	16
-lustrumlezing	1997	mrt	14
-lustrumprogramma STIEL	1997	mrt	14
-Maanen R. van gastkolom	1996	sept	7
-Maanen R. van	zie auteurslijst		
-machinefabrieken	1994	dec	4
-mangerie	1994	sept	3
-manufacturen en tapijtenmagazijn Groenoord	1995	juni	8
-Marktsteeg	1992	feb	3
-Matrassenhuis Leids	1997	juni	8
-Mazel R.	zie auteurslijst		
-Meelfabriek, behoud van"	1994	sept	5
-Meelfabriek, brief STIEL aan staatssecretaris"	1996	dec	17
-Meelfabriek, debat"	1993	dec	6
-Meelfabriek, deskundige bijstand"	1996	dec	22
-Meelfabriek, directiekamer"	1996	dec	26
-Meelfabriek, excursie"	1994	sept	5
-Meelfabriek, gebruik door EEG"	1991	mei	12
-Meelfabriek, geding om open dag"	1997	juni	17
-Meelfabriek, herbestemming"	1996	dec	18
-Meelfabriek, hergebruik"	1990	okt	7
-Meelfabriek, historisch overzicht"	1996	dec	10
-Meelfabriek, internet"	1996	dec	9
-Meelfabriek, milieu"	1996	dec	23
-Meelfabriek, milieueffecten herbestemmen of slopen"	1997	juni	18
-Meelfabriek, P. Nijhof over"	1997	juni	17
-Meelfabriek, plan voor wonen en werken"	1997	juni	19
-Meelfabriek, plannen"	1996	dec	30
-Meelfabriek, politiek"	1991	sept	3
-Meelfabriek, rijksmonument"	1995	juni	5
-Meelfabriek, rijksmonument"	1995	dec	3
-Meelfabriek, rijksmonumentenlijst"	1990	juni	4
-Meelfabriek, sluiting"	1988	nr. 3	10
-Meelfabriek, sluiting"	1996	dec	12
-Meelfabriek, standpunt gemeente Leiden"	1996	dec	8
-Meelfabriek, standpunt monumentencommissie"	1996	dec	9
-Meelfabriek, standpunt STIEL"	1996	dec	4
-Meelfabriek, toekomst"	1996	dec	6
-Meelfabriek, woningbouw"	1990	okt	9
-Meelfabriek, woningbouw"	1990	okt	10
-meelfabrieken	1994	sept	5
-	1996	dec	1
-mega-diashow	1997	mrt	10
-melkfabrieken	1988	nr. 3	2
-	1994	juni	8
-Melkinrichting De Leidsche	1994	juni	8
-Meneba	1996	dec	6

-Menken Landbouw Holding B.V.	1994	juni	8
-merkloden	1994	juni	14
-metaalbedrijven	1993	mrt	6
-meubelstoffeerderijen	1994	sept	4
-Militair Invalidenhuis, Koninklijk"	1990	okt	6
-	1991	feb	14
-	1995	mrt	3
-Miss Blanche, muurreclame"	1993	mrt	10
-Moes J.	zie auteurslijst		
-molens	1990	okt	17
-	1992	mei	6
-	1992	aug	12
-	1994	mrt	8
-	1996	sept	8
-monumentencommissie	1991	sept	14
-	1995	mrt	14
-	1996	sept	11
-monumentendag 1990	1990	okt	16
-monumentendag 1996	1996	juni	14
-	1996	sept	4
-monumentenlijst, adviezen"	1995	sept	18
-monumentenlijst, meer fabrieken op"	1991	sept	15
-monumentenlijst, voorgedragen voor"	1996	mrt	4
-Monumentennota, Leidse"	1991	mei	4
-monumentenprijs	1991	feb	13
-monumentenstudiedag nat., Amsterdam"	1987	mei	9
-Morsstraat 2-6	1994	dec	3
-	1995	sept	15
-Mulder W.C. architect	1997	juni	13
-Mulders R.	zie auteurslijst		
-muurreclame's	1993	mrt	10
-	1994	sept	14
-Nederlands Historisch Data Archief	1995	dec	4
-Nederlandse beschaving in de 17e eeuw, uitg."	1988	nr. 3	16
-Negen eeuwen markt in Leiden, uitg., Leiden 1996"	1996	sept	13
-NeHa, Nederlands Economisch - historisch archief"	1991	feb	17
-Nelle Van, pakhuis"	1995	mrt	13
-NEM, constructie werkplaats"	1993	mrt	6
-Netiv A.H.	zie auteurslijst		
-Niet Klef uitg. Pers no. 14	1992	aug	17
-Niets voor de eeuwigheid, film"	1991	feb	12
-Nieuw gezicht op oud werk. Industriële Archeologie: introductie en bibliografie, uitg.SIER"	1987	mrt	5
-Nieuwe Rijn 19	1994	juni	19
-Nieuwe Rijn 39-40	1994	mrt	6
-Nijhof P.	zie auteurslijst		
-Nijverheid en Kunst, tentoonstelling"	1992	mei	9
-Ninaber, Peters en Krouwel"	1988	nr. 3	6
-NRC-Handelsblad: Leids Fabrikaat, uitg., 26-1-1991"	1991	feb	13
-NRC-Handelsblad: Toen en nu	1988	nr. 3	16
-NRC Handelsblad: groei historische verenigingen, 14-9-1995"	1995	dec	8
-Nut van bewaren, Het"	1991	feb	4
-Nutshistorisch museum	1996	juni	11
-	1997	mrt	11
-OCEL, Overleg Cultureel Erfgoed Leiden"	1991	sept	8
-onderwijs, Industrieel erfgoed in het"	1995	juni	12
-onderzoek bedrijfsmonumenten	1995	juni	11
-Ons Doel, coöperatie"	1996	juni	4
-Op Lemen Voeten, wandeltijdschrift"	1995	sept	8
-Op Muren en Getimmerten, uitg."	1993	juni	10
-Op zoek naar ons Industrieel Verleden, uitg."	1987	mrt	4
-Open Monumenten, vereniging"	1994	dec	10
-Openbaar Slachthuis	1992	aug	3
-Otgaar P.	zie auteurslijst		
-Oud Leiden, vereniging"	1995	sept	6
-Oude fabrieken, nieuwe functies, rapport"	1994	dec	10
-Oude fabrieksgebouwen in Nederland, uitg."	1987	mei	4
-Oude Rijn 118	1995	dec	10
-Oude Singel	1992	feb	3
-Oude Varkenmarkt 4	1991	sept	11
-	1992	feb	11
-Pair K. le	zie auteurslijst		
-pakhuizen	1995	mrt	5
-	1995	mrt	13

-	1995	juni	8
-	1997	mrt	3
-	1997	juni	12
-Parley Wolspinnerij	1994	sept	10
-“Parmentier, Johan : kousenfabriek”	1994	sept	10
-“Parmentier-complex, sloop”	1994	mrt	8
-“Parmentier-complex, brief aan gemeenteraad”	1991	mei	6
-“Parmentier-complex, behoud van”	1993	sept	13
-“Parmentier-complex, commissievergadering”	1990	juni	15
-“Parmentier-complex, demonstratie voor behoud van”	1990	okt	2
-“Parmentier-complex, gedenksteen”	1995	juni	4
-“Parmentier-complex, gedenksteen”	1995	sept	4
-“Parmentier-complex, historisch museum”	1990	juni	21
-“Parmentier-complex, monumentenlijst”	1990	april	9
-“Parmentier-complex, onderzoek”	1993	mrt	5
-“Parmentier-complex, open brief Stiel aan B&W”	1990	juni	20
-“Parmentier-complex, politiek”	1992	dec	4
-“Parmentier-complex, rijksmonumentenlijst”	1991	feb	4
-“Parmentier-complex, sloop”	1990	okt	5
-“Parmentier-complex, sloop”	1993	juni	9
-“Parmentier-complex, verkoop”	1990	april	8
-pasveer-sloot	1990	okt	11
-	1991	sept	8
-Pasveer dr. ir. A	1990	okt	12
-Patënten Consumenten Platform	1996	dec	21
-“Pauw Lithografische drukkerij en vernisinrichting, blikdrukkerij”	1996	mrt	13
-“Pel Firma v/h Gebroeders, suikerwerkfabriek”	1996	mrt	17
-	1993	sept	6
-Peperbus De	1995	sept	3
-	1996	mrt	17
-“Pet Theo, koopman”	1994	mrt	9
-“PIE, Projectbureau Industrieel Erfgoed”	1992	aug	12
-	1992	dec	5
-	1994	sept	5
-	1997	mrt	13
-Pieterskerkchoorsteeg 21	1993	dec	3
-poldergemaal	1991	feb	16
-poldermachinist	1991	feb	16
-politiek	1990	juni	19
-	1994	mrt	11
-Politiek en Stiel	1993	sept	14
-“Politiek, Leidse”	1994	juni	7
-Post H. van der gastkolom	1996	mrt	7
-prijsvraag	1995	sept	9
-provinciaal beleid cultuurbehoud	1995	sept	10
-Psychologisch Instituut	1992	mei	7
-Rapenburg 92	1995	mrt	9
-“Raphael, Europese subsidies actieprogramma”	1996	dec	21
-“RDMZ, Rijksdienst voor de Monumentenzorg”	1997	mrt	13
-referendum Hoge Rijndijk 25	1995	mrt	8
-“Reiniers E., ontwerpster logo STIEL”	1992	aug	8
-reinigingsdienst	1990	okt	18
-Rij T. van gastkolom	1996	dec	7
-Rij T. van	zie auteurslijst		
-“Rijnmond, Stichting Industrieel Erfgoed”	1987	mrt	5
-Rijnsburgerweg 3	1992	mei	7
-rioolgemaal	1988	nr. 3	1
-Roetman R.	zie auteurslijst		
-“Rokende schoorstenen, stampende machines”	1997	juni	3
-Roomburgerweg 3a	1997	juni	14
-sajetfabrieken	1994	sept	9
-Salzman W.	zie auteurslijst		
-“Sanders BV, Koninklijke, zeepfabriek”	1992	feb	12
-“Sanders N., apotheker”	1992	feb	12
-“Schakels in de keten, Federatie Industrieel Erfgoed Nederland, uitg., Haarlem, 1995”	1995	dec	14
-Scheepswerf Gebroeders Tijssen	1987	mrt	1
-	1990	april	3
-scheepswerven	1987	mrt	1
-	1990	april	3
-Schelpenkade 6	1994	sept	10
-“Scheltema, dekenfabriek”	1992	feb	3
-schilder H. Heijenbrock	1997	mrt	12
-schoenmakerijen	1991	sept	15

-	1993	sept	16
-	1993	dec	13
-“Schoondergang-Speet, conservenfabriek”	1991	feb	5
-schoonheidscriteria	1992	feb	14
-schoorstenen	1997	juni	3
-Schreinemachers R.	zie auteurslijst		
-schuren	1996	mrt	6
-Schutte M.P.	zie auteurslijst		
-selectiecriteria monumentenlijst	1991	sept	6
-Servero	1991	feb	5
-“SIER, Stichting Industrieel Erfgoed Rijnmond”	1987	mrt	5
-sigarenwinkel	1996	juni	3
-Sijthoff-complex	1994	dec	4
-Sijthoff-drukkerij	1994	juni	3
-“Silo, Elevator en Graanfactormij Segmij B.V. Nederlandse	1990	juni	24
-singelontwikkeling	1996	dec	17
-Slachthuis Gemeentelijk	1992	aug	3
-	1996	sept	10
-	1994	juni	7
-“slachthuisterrein, ontwikkelingsplan”	1996	sept	10
-“Sleutels De, meelfabriek”	1988	nr. 3	10
-	1990	okt	7
-	1991	sept	3
-	1994	sept	5
-	1996	dec	3
-	1996	dec	12
-“SLHP, Stichting Leidse Historische Publikaties”	1997	juni	11
-smalspoor	1990	juni	22
-	1996	sept	6
-Smalspoor Stichting Nederlandse	1990	juni	22
-	1996	sept	6
-Smalspoormuseum Stichting Nationaal	1990	okt	17
-smederijen	1991	sept	11
-	1992	feb	11
-Smit C.	zie auteurslijst		
-“Sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken, Jaarboek der, uitg.”	1996	juni	13
-Sorgdrager J. gastkolom	1996	juni	7
-spaarbanken	1992	mei	14
-“Sporen van Nijverheid, cursus”	1996	mrt	6
-“Sporen van Nijverheid, studiedag”	1995	mrt	18
-	1995	juni	11
-	1995	dec	12
-“Sporen van Nijverheid: op zoek naar industrieel erfgoed, Haarlem, 1995”	1995	dec	14
-staalfabrieken	1995	sept	19
-stadstimmerwerf	1988	nr. 3	6
-stadsvernieuwing	1990	okt	17
-	1992	feb	15
-“STAL, Stichting Levend Ambacht Leiden”	1991	sept	11
-	1992	feb	11
-	1995	juni	4
-	1997	juni	5
-standaardlezing STIEL	1992	aug	16
-statuten aanpassing	1995	dec	9
-Steenschuur	1997	juni	11
-Stichting Universitaire Woonwijk Boerhaave	1995	sept	9
-“Stof uit het Leidse Verleden, uitg.”	1991	sept	8
-“Stompwijk, poldergemaal”	1991	feb	16
-“Stoomfabriek de Vereniging onder de firma Koole, Nicola en Compagnie”	1996	sept	3
-stoommachines	1988	nr. 3	2
-	1988	nr. 3	4
-“stoommachines, eerste in Leiden”	1988	nr. 3	8
-stoomtreinen	1996	sept	6
-Straus C.	zie auteurslijst		
-studiedag	1995	mrt	18
-	1995	juni	11
-Studium Generale	1992	mei	9
-suikerwerkfabrieken	1993	sept	6
-	1996	mrt	17
-Taakgroep Selectie	1991	feb	3
-	1991	sept	6
-tapijtenmagazijn	1995	juni	8
-Teleac	1996	sept	11
-tentoonstellingen	1987	mei	1

-	1992	mei	9
-	1992	aug	15
-	1993	dec	11
-	1994	dec	5
-	1995	sept	6
-	1997	mrt	8
-	1997	juni	3
-textielfabrieken	1992	feb	3
-	1992	mei	3
-	1993	sept	3
-	1994	sept	9
-	1994	sept	10
-	1996	dec	24
-textielindustrie	1991	sept	9
-	1994	dec	5
-textielstad Leiden	1991	mei	8
-“Textielstad Leiden, Film”	1991	sept	8
-“Thomassen, Dolf”	1996	mrt	2
-“Tijssen Gebroeders, scheepswerf”	1987	mrt	1
-	1990	april	3
-Tjalsma H.D.	zie auteurslijst		
-“Toekomst voor het verleden. De provincie Zuid-Holland en de zorg voor het industriële erfgoed, rapport”	1995	sept	10
-touwfabrieken	1993	dec	8
-transformatorhuizen	1995	sept	3
-	1996	mrt	17
-	1997	juni	4
-transportgeschiedenis	1996	juni	12
-Trianon nieuwsbrief	1994	mrt	14
-“tricotagefabriek A. van Egmond, breierij van alle mogelijke artikelen, textielfabriek”	1994	sept	
-“Trinder B., lezing”	1992	aug	16
-“Trouw: bedrijfsarchieven, 8-2-1991”	1991	feb	17
-“Trouw: Groningse watertoren, 10-4-1991”	1991	mei	14
-“Trouw: protest bezuiniging stadsvernieuwing, 7-9-1990”	1990	okt	17
-“TV-serie, industrieel erfgoed”	1996	sept	11
-uitgeverijen	1994	juni	3
-Universitaire Woonwijk Stichting Boerhaave	1995	sept	9
-urgentielijst	1993	juni	8
-Utrechtse Jaagpad	1990	april	3
-Utrechtse Jaagpad 46	1992	dec	3
-	1993	mrt	10
-Valkenburg	1990	okt	17
-Valkenburgse Meer	1990	juni	22
-“Vastgelegd voor het vergaat, expositie”	1996	mrt	9
-	1996	sept	5
-	1996	juni	6
-	1997	mrt	8
-“Vastgelegd voor het vergaat. Monumenten van bedrijf en techniek in Rijnland en Bollenstreek, catalogus”	1996	sept	12
-Veenwoude	1988	nr. 3	2
-veilingen	1992	mei	11
-“Velzen Van, smederij”	1991	sept	11
-	1992	feb	11
-Verbeek R.	zie auteurslijst		
-Vereenigde Touwfabrieken	1993	dec	8
-“Vereeniging De, gemaal”	1987	mei	2
-	1992	aug	9
-“Verto, touwfabriek”	1993	dec	8
-“Verwachting De, conservenfabriek”	1991	feb	5
-Vestdijk Simon	1991	mei	7
-videofilms	1992	mei	9
-Visser H.	zie auteurslijst		
-Vleesch Houwerij	1993	dec	3
-Vlist E. van der	zie auteurslijst		
-“Völklinger Hütte, staalfabriek”	1995	sept	19
-“Volkskrant: Leidse Textielindustrie, 10-8-1991”	1991	sept	9
-“Voorschoten, gemaal De Vereeniging”	1987	mei	2
-	1992	aug	9
-“Voorschoten, pasveer-sloot”	1990	okt	11
-Voortman ijsfabriek	1990	juni	10
-“Vooruit, coöperatie”	1991	mei	3
-	1991	sept	16

-	1991	sept	4
-	1993	dec	12
-	1994	mrt	8
-	1995	dec	5
-	1996	juni	5
-	1997	mrt	15
-Vrienden van de Meelfabriek	zie auteurslijst		
-Vries H. de	1994	dec	3
-“Vroom H. Firma, winkel”	1996	mrt	17
-Vrouwenkerkhof	1993	juni	8
-Vrouwenkerkhof 8-10	1995	sept	3
-Vrouwenkerkplein	1990	okt	18
-vuilnisophaaldienst	zie auteurslijst		
-Vusse A. van de	1995	juni	7
-Waal C. gastkolom	zie auteurslijst		
-“waardestelling, criteria”	1992	aug	15
-wandelingen	1987	mei	8
-	1995	sept	8
-	1995	dec	11
-“Warmond, monumenten”	1991	mei	12
-watergasfabrieken	1997	juni	15
-watertorens	1987	mrt	4
-	1991	feb	13
-	1991	mei	14
-	1996	juni	11
-	1997	mrt	11
-Wegenaar E.	zie auteurslijst		
-“Welzen Van, boekbinderij”	1995	mrt	9
-werelderfgoed	1995	sept	19
-“Werfstraat Van der, 25”	1996	juni	4
-“Werfstraat Van der, 22”	1990	juni	10
-Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden	1987	mrt	3
-Weterings E.J.	zie auteurslijst		
-“WIEL, Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden”	1987	mrt	3
-WIELZ-boekje	1987	mei	1
-Wiersinga J.	zie auteurslijst		
-“Wijk & Co Gebrs. van, textielfabriek”	1993	sept	3
-“Wijk Van, textielbedrijf”	1997	mrt	3
-“Willink G.J., tricoffabriek”	1996	dec	24
-winkel-woonhuis	1992	aug	13
-winkelgevels	1996	mrt	3
-winkels	1992	aug	13
-	1994	dec	3
-	1995	mrt	16
-	1995	mrt	17
-	1995	juni	3
-	1995	juni	8
-	1995	sept	15
-	1996	mrt	3
-	1996	juni	3
-Winkler G.	zie auteurslijst		
-“Winterswijk, textielfabriek”	1996	dec	24
-“Witboek meelfabriek “De Sleutels”	1996	dec	3
-“Wolkers J., Zwarte bevrijding pp.18-20”	1996	dec	11
-wolpakhuis	1997	mrt	3
-wolspinnerijen	1994	sept	10
-“Wonen boven Winkels, uitg.”	1994	juni	18
-“WSDV, Wet op de Stads- en Dorpsvernieuwing”	1992	feb	15
-“Zeep-eau de cologne en parfumerieën fabriek, Koninklijke Sanders BV”	1992	feb	12
-zeepfabrieken	1992	feb	12
-“Zierikzee, schoenmakerij”	1991	sept	15
-	1993	sept	16
-	1993	dec	13
-Zijlmans K.	zie auteurslijst		
-“Zuid-Holland, beleid cultuurbehoud”	1995	sept	10
-“Zuurdeeg, dekenfabriek”	1995	dec	12

Samenstelling: Fred Mugge

INDEX AUTEURS WIELZ/STIELZ 1988-1997

AUTEUR	JAAR	MAAND	BLZ
-Abeling J. over: groei historische verenigingen	1995	dec	8
-Alkemade I. over: directiekamer het Kaasmerk	1997	juni	14
-Alkemade I. over: directiekamer meelfabriek	1996	dec	26
-Baar P. de over: Lege Werfsteeg 10	1995	mrt	5
-Baar P. de over: Vleesch Houwerij	1993	dec	3
-Berg B. van der over: gasfabriek- en houder	1991	mei	11
-Blommers J. gastkolom	1995	sept	7
-Boom M. over: tentoonstelling Vastgelegd voor het vergaat	1997	mrt	8
-Boot R. over: jaarboek 1995 Dirk van Eck-stichting	1996	juni	13
-Bosschers K. over: studiedag Sporen van Nijverheid	1995	juni	11
-Bruyne M. de over: graansilo Korthals Altes Amsterdam	1990	juni	24
-Budel H.J. over: balansstoommachine	1988	nr. 3	4
-Budel H.J. over: bodemverontreiniging	1992	feb	14
-Budel H.J. over: commissievergadering Parmentier-complex	1990	juni	15
-Budel H.J. over: coöperatie Vooruit	1991	sept	4
-Budel H.J. over: excursie meelfabriek	1994	sept	5
-Budel H.J. over: gemaal De Vereniging	1987	mei	2
-Budel H.J. over: herbestemming meelfabriek	1996	dec	19
-Budel H.J. over: Leids Fabrikaat	1990	juni	2
-Budel H.J. over: Leidse merkloden	1994	juni	14
-Budel H.J. over: meelfabriek rijksmonument	1995	juni	5
-Budel H.J. over: meelfabriek, rijksmonument"	1995	dec	3
-Budel H.J. over: politiek en Stiel	1993	sept	14
-Budel H.J. over: stadswandeling	1995	sept	8
-Budel H.J. over: standpunt STIEL meelfabriek	1996	dec	4
-Budel H.J. over: Stichting Universitaire Woonwijk Boerhaave	1995	sept	9
-Bults J.W. over: stoommachine melk- en kaasfabriek te Veenwoude 1988	nr. 3	2	
-Burgers W. over: broodfabriek Koole, Nicola & Co."	1996	sept	3
-Burgers W. over: fototentoonstelling	1996	juni	6
-Burgers W. over: monumentencommissie inzake de meelfabriek	1996	dec	9
-Burgers W. over: plan voor wonen en werken meelfabriek	1997	juni	19
-Burgers W. over: slachthuisterrein	1996	sept	10
-Cannegieter P. gastkolom	1997	mrt	7
-Ditz G. over: dekenfabriek Scheltema	1992	feb	3
-Ditz G. over: Pasveer-sloot	1990	okt	12
-Ditz G. over: selectiecriteria	1991	sept	6
-Geertsema A.C. gastkolom	1997	juni	7
-Geldhof E. over: Vleesch Houwerij	1993	dec	3
-Gijsman J. over: monumentendag 1996	1996	sept	4
-Gijsman J. over: standpunt gemeente Leiden meelfabriek	1996	dec	8
-Gijsman J. over: toekomst meelfabriek	1996	dec	6
-Goedhart M. over: Niets voor de eeuwigheid, film"	1991	feb	12
-Hoeken M.J.P. van gastkolom	1995	dec	7
-Hoogenhuyze M. van over: meelfabriek	1996	dec	27
-Hooven E. ten over: voormalig rioolgemaal	1988	nr. 3	1
-Huizinga J. Nederlandse beschaving in de 17e eeuw, uitg."	1988	nr. 3	16
-Hutte Prof.dr. A. over: Leidsch Psychologisch Instituut	1992	mei	7
-Jongerius B. over: gemeentelijk slachthuis	1994	juni	7
-Jongerius B. over: Lege Werfsteeg 10	1995	mrt	5
-Jongerius B. over: Nieuwe Rijn 19	1994	juni	19
-Kat M. over: groei historische verenigingen	1995	dec	8
-Keuning E. de over: scheepswerf Gebroeders Tijssen	1990	april	3
-Koopman E. Vastgelegd voor het vergaat., uitg., Leiden 1996	1996	sept	12
-Kop P. over: plannen meelfabriek	1996	dec	30
-Kotterman P.A.F. Krullen, lijnen en zweepslagen. Jugendstil in Leiden, uitg., Leiden 1994"	1994	juni	13
-Kowalczyk T. over: milieueffecten Meelfabriek	1997	juni	18
-Kroef M. over: broodfabriek Ceres	1991	mei	3
-Kroef M. over: conservenfabriek Schoondergang	1991	feb	5
-Kroef M. over: coöperatie Vooruit	1991	sept	4
-Kroef M. over: dekenfabriek Koninklijke Sanders BV	1992	feb	12
-Kroef M. over: dekenfabriek Scheltema	1992	feb	3
-Kroef M. over: ijsfabriek Voortman	1990	juni	10
-Kroef M. over: meelfabriek De Sleutels	1991	sept	3
-Kroef M. over: Parmentier-complex	1991	feb	4
-Kroef M. over: scheepswerf Gebroeders Tijssen	1990	april	3
-Kroef M. over: textielfabriek Clos & Leembruggen	1992	mei	3
-Kroef M. over: urgentielijst	1993	juni	8
-Kroef M. over: Utrechtse Jaagpad 46	1992	dec	3

-Maanen R. van gastkolom	1996	sept	7
-Maanen R. van over: het nut van bewaren	1991	feb	4
-Mazel R. over: Blauwpoortsbrug	1993	juni	6
-Moes J. over: Vastgelegd voor het vergaat, catalogus"	1996	sept	12
-Mulders R. over: Kort Rapenburg 18	1995	juni	3
-Netiv A.H. Inventaris van het archief avn de Leidse Spaarbank, 1818-1970, Leiden, 1992"	1992	mei	14
-Nijhof P. 101 Industriële monumenten, uitg. Waanders, Zwolle, 1996"	1996	sept	14
-Nijhof P. Oude fabrieksgebouwen in Nederland,"	1987	mei	4
-Otgaar P. over: Lijnen in het Landschap, uitg."	1996	juni	12
-Pair K. le over: Nederlandse beschaving in de 17e eeuw, uitg."	1988	nr. 3	16
-Post H. van der gastkolom	1996	mrt	7
-Rij T. van gastkolom	1996	dec	7
-Rij T. van over: stadsvernieuwing	1992	feb	15
-Roetman R. over: winkel-woonhuis Hogewoerd	1992	aug	13
-Salzman W. over: bodehuis Berk	1995	sept	16
-Schreinemachers R. over: Koninklijk Militair Invalidenhuis	1995	mrt	3
-Schreinemachers R. over: Leidse Politiek	1994	mrt	11
-Schreinemachers R. over: provinciaal beleid cultuurbehoud	1995	sept	10
-Schreinemachers R. over: textielfabriek G.J. Willink, Winterswijk"	1996	dec	24
-Schutte M.P. over: Kleine's Chemische Fabrieken N.V.	1991	sept	10
-Smit C. over: stoommachines in Leiden	1988	nr. 3	8
-Sorgdrager J. gastkolom	1996	juni	7
-Straus C. Trouw: Groninger kartonfabrieken, 27-11-1986"	1987	mrt	4
-Tjalsma H.D. over: behoud van Parmentier-complex	1993	sept	13
-Tjalsma H.D. over: coöperatie Vooruit	1993	dec	12
-Tjalsma H.D. over: Kleine's Chemische Fabrieken N.V.	1991	sept	10
-Tjalsma H.D. over: meelfabriek op internet	1996	dec	9
-Tjalsma H.D. over: Parmentier-complex	1991	mei	6
-Tjalsma H.D. over: parmentier-complex, sloop"	1993	juni	9
-Verbeek R. over: bodehuis Berk	1995	sept	16
-Visser H. over: Simon Vestdijk	1991	mei	7
-Vlist E. van der Negen eeuwen markt in Leiden, uitg., Leiden, 1996"	1996	sept	13
-Vries H. de over: Negen eeuwen markt in Leiden	1996	sept	13
-Vusse A. van de over: milieueffecten Meelfabriek	1997	juni	18
-Waal C. gastkolom	1995	juni	7
-Walle K. over: LAVA	1993	sept	15
-Wegenaar E. over: Kort Rapenburg 18	1995	juni	3
-Wegenaar E. over: Lammemarkt 1-3-5	1995	mrt	16
-Weterings E.J. over: advertenties 'Niet Klef'	1992	aug	17
-Weterings E.J. over: banketbakkerij Boogaards	1994	dec	6
-Weterings E.J. over: blikdrukkerij Van Leer	1996	mrt	13
-Weterings E.J. over: boekbinderij Van Welzen	1995	mrt	9
-Weterings E.J. over: Cramer's Kolenhandel	1992	dec	8
-Weterings E.J. over: D.E. Krantz	1995	sept	11
-Weterings E.J. over: diashow lustrum STIEL	1997	juni	3
-Weterings E.J. over: gedenksteen Parmentier-complex	1995	sept	4
-Weterings E.J. over: gemaal De Vereniging	1992	aug	9
-Weterings E.J. over: historisch overzicht meelfabriek	1996	dec	10
-Weterings E.J. over: J.J. Barendse	1995	sept	14
-Weterings E.J. over: Jesse Electro	1996	juni	8
-Weterings E.J. over: koopman Theo Pet	1994	mrt	9
-Weterings E.J. over: Leids Matrassenhuis	1997	juni	8
-Weterings E.J. over: Leidse groentenveiling	1992	mei	11
-Weterings E.J. over: manufacturen en tapijtenmagazijn Groenord	1995	juni	8
-Weterings E.J. over: melkfabriek De Landbouw	1994	juni	8
-Weterings E.J. over: monumentencommissie	1995	mrt	14
-Weterings E.J. over: Nederlandsche Electrolasch Maatschappij	1993	mrt	6
-Weterings E.J. over: poldergemaal Stompwijk	1991	feb	16
-Weterings E.J. over: schilder H. Heijenbrock	1997	mrt	12
-Weterings E.J. over: schoenmakerij Zierikzee	1993	dec	13
-Weterings E.J. over: schoenmakerij Zierikzee	1993	sept	16
-Weterings E.J. over: sluiting meelfabriek	1996	dec	12
-Weterings E.J. over: smederij Van Velzen	1991	sept	11
-Weterings E.J. over: smederij Van Velzen	1992	feb	11
-Weterings E.J. over: touwfabriek Verto	1993	dec	8
-Weterings E.J. over: transformatorhuisje Vrouwenkerkplein	1995	sept	3
-Weterings E.J. Negen eeuwen markt in Leiden, uitg., Leiden, 1996"	1996	sept	13
-Wiersinga J. Lijnen in het Landschap, uitg. Dienst Bouwen en Wonen, Leiden, 1995"	1996	juni	12
-Winkler G. over: collectie STIEL	1997	juni	16
-Zijlmans K. over: El Lissitzky	1996	dec	29